

SAL 1
HEJMAR 5
—
ŞEMBÎ
1 TEBAX 1942

RONAHÎ

ANNEE 1
NUMÉRO 5
—
SAMEDI
1 AOÛT 1942

SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ DE LA REVUE KURDE HAWAR

VAPORQEFLEKE INGLİZÎ DI BIN HIMAYETA STOLÊ DE
BER BI BENDERÊN INGLİSTANÊ

ŞAM—1942
ÇAPXANA SEBATÊ

ÇIROK:

DİK Û KİSO

Carekê dik û kiso bûne şirikên hev yê cot. Dik nivê tov xwar. Kiso çaxê pê hesiya gelek enirt, rabû misasek li dik da. Ba ji ber dik çû. Dik jî pencek li çavê kiso da; çavê wî peqand.

Kirin ne kirin dehwa xwe bêî hikimê qazi safi ne kirin.

Rabûn herdû çûn cem bûm, şerietê.

Kiso gote bûm: Ey bûm.

Ewî got: Ew navê min

Kiso got: Li ser tûm

Ewî got: Ew payitextê min

Kiso got: Em hatine cem te şerietê

Ewî got: Ew karê min û yê havê min

Kiso got: Ez û dik em bûne şirikên hev bi cot

Bûm got: We aqûbete kir

Kiso got: Dik nivê tov xwar

Ewî got: Wî bênesî kir

Kiso got: Min misasek lê da

Ewî got: Te neheqî kir

Kiso got: Ba ji ber çû

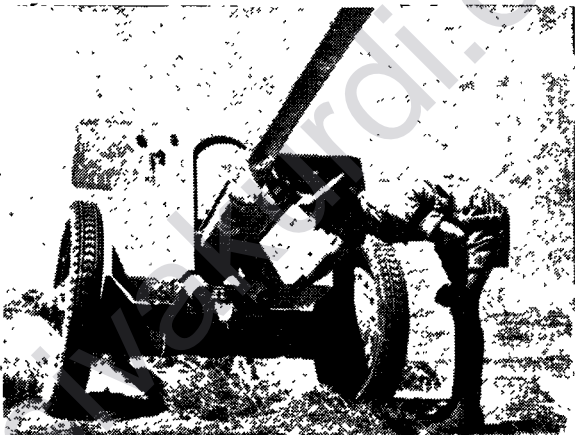
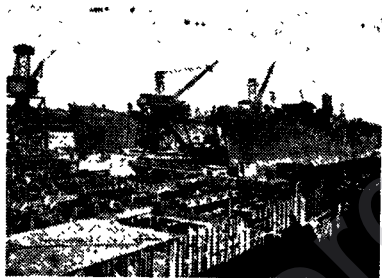
Ewî got: Wî bihinfirehtî kir

Kiso got: Wî pencek li çavê min da; çavê min peqand

Ewî got: wî jî bêhemdî kir

Bûm rabû ser xwe û got:

— Bi eniya min, min xebera xwe got; dik û kiso nabin şirikên hev bi cot.

KLÎŞEYÊN VÎ RÛPELÎ:

1 — Bergehêk ji destegahên Emêrikê yên vaporan. Di van destegahan de emtrakani di meha Hizêranê de 700 000 ton vaporên barkêş çêkirine.

Emêrikani bin, inglîz bin di çêkirina vaporan de xebateke zor dixebitîn. Ji ber ko îşê vaporan ji bo sondxwariyan gelek mihim e.

2 — Ji topên ordîwa rûsî yeke 750 millimêtir.

3 — Tang û kemyonên ewîstrali ên petrolkêş di qadên şerî de.

SÊ GAMASÎ

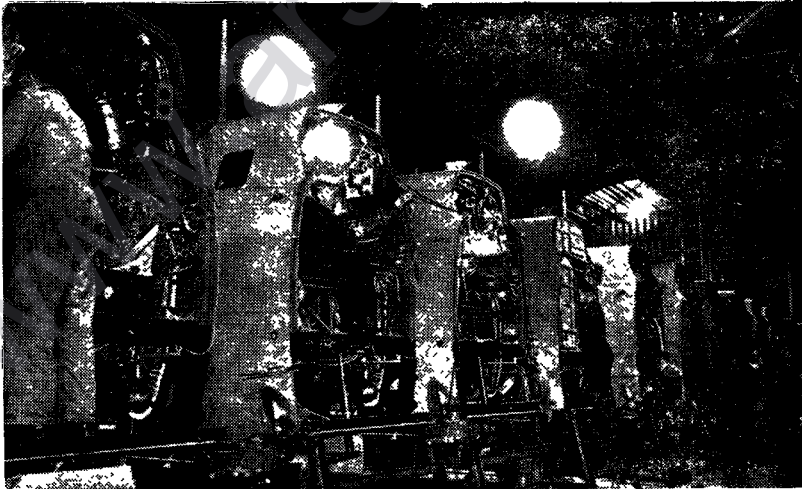
Di wextê berê de di dûrahiya behiran de masî emên hev bûn û digotin masiyê mezin masiyê piçûk dadixwe. Lê ji roja ko ew şerê hêman dest pê kiriye ewçend vapor têne binav kirin ko biniya behirê ji mirovan teji bûye û mirov bûne emê masiyan.

Vê paşiyê di Etlantikê de sê gamasî rastî hev hatin û li halên hev pirsîn. Ştexalî ket ser zad û xwarinê. Her-eyki tiştêko wê rojê daxwari bû ji hevalên xwe re got. Di nav wan de yek ziknepixî hebû. Ewî got: Min îro elemanek daqurtand; dikim nakim mêrik nayête helandin.

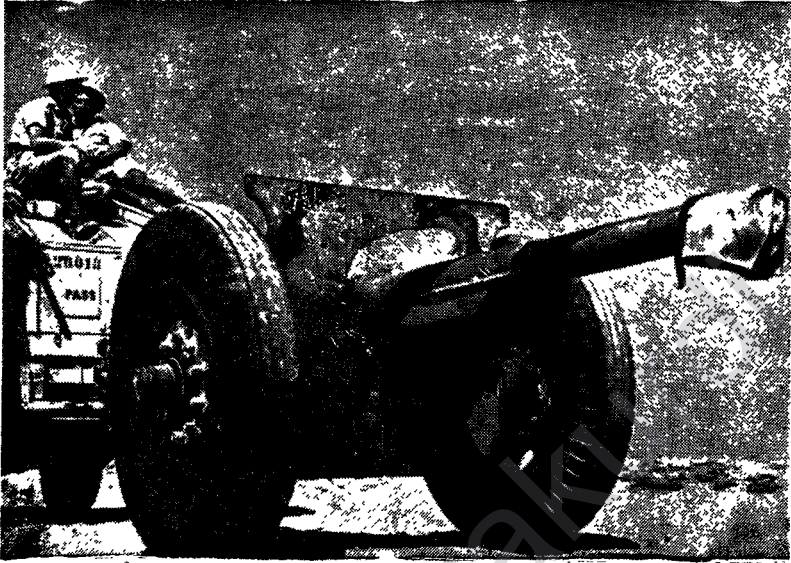

DI ROHELATÊ DÛR DE ESKEREN ÇINI EN ÇETE
 Ê didowan got: Min ji ingilizêk daqurtand; lê mêrik ewçend qels bû ko gava di qiraka min re derbas bû bawer bikin ez pê ne hesiyam.

Ê sisiyan wek nexweşê ko ji pesnan diştêxile bi dengêki dewixî got: Herçê ez nesibê min talyanek bû. Mîrato ewçend elimiye bazdanê ko di zikê min de ji xwe tev da. Tevdaneke welê ko ez pê gêj bûm û doxa min çû.

DI INGİLİSTANÊ DE FEBRÎKEKE BALAFIRAN DI KAR Û XEBATÊ DE

ESKERËN FRENZA AZA DI ŞERË LİBYAYË DE
KLİŞEYËN JORİN TOPINE BALAFİRŞIKEN ŞANİ DIDİN, FRENZİNE AZA Lİ BER İN.

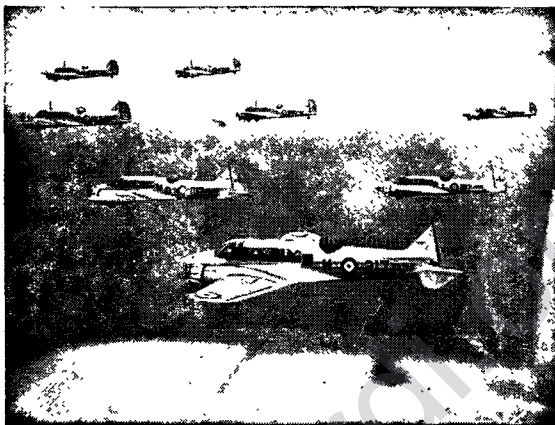
BİSMARK

ÇAWAN BİNAV BÛ

Herwekî xwendevanên me dizanin di Gulana sala 1041ê û di şerê behrî de zirehpûşa elemanî Bismark hati bû bin av kirin. Yekî jî zabitên inglîzî — Çak Norman — yê ko di wî şerî de hazir bû di rojnâmekê de benda jêrîn nivisandiyê û di vê babetê de gotiyê:

Li şeva 18ê Gulana 1041ê zirehpûşa elemanî, Bismark digel zirehpûşa Prinz Ögen, li peravên Norvêjê rabû û berê xwe da bû girava Îslandayê

Li 24ê mehê, wextê sibê, cenkeştîyên elemanî, rastî cenkeştîyên me hatin. Hûd 44 000 ton, û Prens of Wels. Cenkeştîyan li hev xist. Di rahiştinheva pêşin de cenkeştîya me Prens ot Wels birindar bû, bégav ma, Hûd bi tena xwe hişt û terka qada şer da. Di pey re Bismark bi guleke xwe hingafte depoxana barûtê ya Hûd. Depoxane teqîya, Hûd bû du perçe, birê pêşin bi serî ve noqî avê bû û birê paşin da pey. Deryavanên Bismarkê ev zefêr şahînet kirin

REFEK JI BALAFIRÊN INGLİZI EN BLENHEYM

ESREREKÎ ÇÎNÎ LI BER TIFINGEKE TIMATİK

kani derket û çav bi Bismarkê kir. Topên keştîyê en balafirşiken balafir ji xwe bi dîr xisti bûn. Lê balafirê Bismark keşif kirî bû. Li 27ê Gulanê bi şefeqê ve refekî balafirên inglîzî bi ser Bismarkê de girt û ew da ber bombe û torpilên xwe. Torpilek li Bismarkê ket; lê xesareke mezin ne gihand-ê. Di vê navê de cenkeştîke

Bismark di nav cenkeştîyên dinyayê de a xurtir bû. Mezinahiya wê tucaran bi rastî ne hate seh kirin. Hûnan digot 33 000 ton mezin e; hinên din jî ew dikirin 40 000 ton mezin. Lê di sîretê de jî hemî cenkeştîyên dinyayê bileztir bû. Di saetekê de 33 milên behrî bi rê ve diçû. Pola wê jî gelek stûr û qahim bû.

Hevala Bismarkê Prinz Ogen jê qetîya bû. Bismark bi tena xwe diçû. Li 26ê sibehê jî nav ewran balafireke emêri-

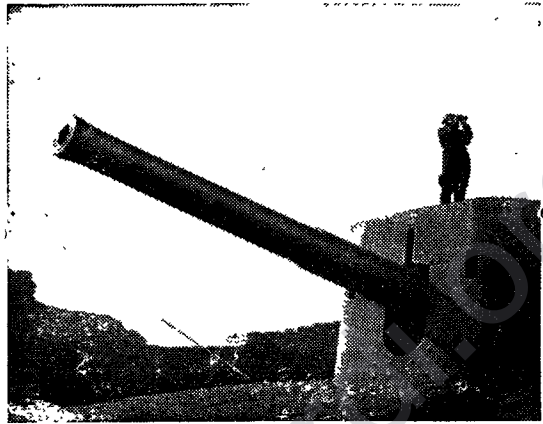
me ji ji dūr ve xuya kir. Herçi êmiraliya elemani, ewê ji ji Bismarkê re dida zanin ko noqar û balafir têne hawara wê. Bismark xwe li hindava nivroraavê girti bû. Gava dît ko stol û balafirên me dirêji wê dikin berê xwe da peravên Frensê. Lê gelek ne bori refeki din ji balafirên me bi ser wê de girtin û torpil û bombeyên xwe lê barandin. Çend torpil û bombe lê ketin. Perwana keştiyê şikesti bû. Bismark nema dikarî bû bi rê ve here û di cihê xwe de wek serxweşeki li xwe diziviri. Lê topçiyên wê ji desthilanîne ne keti bûn; topên xwe dişixulandin û bera me didan.

Wext dū bû nivê şevê. Stoleke me ji krewzor û torpiyoran dihevketi gihaste qada şar û dor li Bismarka birindar girt. Guleyên keştiyên me wek hebên teyrokê lê dikedin. Bismarkê hêj şerê xwe dikir. Dinya hêj nû zelal bû bû. Du zirehpûşên me « Corc 5 » û « Rodney » ji hatin hawara me. Wan cenkeştiyên mezin ji çend guleyên xwe hingaftine Bismarkê. Digel vê hindê Bismark di cihê xwe de li xwe diziviri û bera me dida. Midekî; em di vî hali de man; hetanî ko topên me hingaftin bircên Bismarkê û topên wê lal kirin. Bismark careke din li xwe ziviri û xwe li milê çepê xwar kir.

Êdi ew bin av dibû. Zabit û deryavanan xwe tavêt behîrê. Vaporên inglîzî tev de çûn hawara wan. Me ew ji behîrê xelas dikirin. Ji 2500 deryavanên wê me qedere 1000 xelas kiri bûn ko noqaên ele-

mani xuya kirin. Me deryavanên mayîn di nav pelên behîrê de hişt û me terka qada şer da.

Belê me Bismark ew keştiya fêris bin av kir û tola Hûda ko ewê xeriqandi bû jê hilanî. Bi Bismarkê stola elemani keştiike hêja winda kir.

TOPEKE ZIREHPÛŞEKE INGLÎZÎ

LI BER TOPA TANGEKE

LI EMERÎKE FAERÎKEKE TANGAN

Xwendevanên Ronahiyê wê bibêjin ma ev ji kî ye, kurê kîjan mir an padîşahî ye ko xwediyê Ronahiyê nav û bernav û hesêb û neseba wî dûdirêj xisliye kovarê û ew kiriye sernama bendekê.

Xwendevanin! ez naxwazim we di meroqê de bihlîm. Ji lewre tavil ez ji we re dibêjim ko Erefat ne mir û pismir, ne ji axa an pîşaxa ye. Erefat gundiyeke feqîr e, yek ji wan hezar gurdîyên kurdmanc.....

Berî çed rojan Hesen axa bi hezar û hin îşên xwe we hati bû Şamê. Axê hero ji min dipirsî û digot: « ka Hewara nû hêj derneketiye; min a kevin sê caran xwendîye ». Bi vê hêncetê, rojekê min jê pirsî:

— Hesen axa, çawan kurdmancên Cizîrê hînl xwendinê dibin û Hawarê dixwinin?

Hesen axa li min vegerand û got: Ma çawan naxwînin, nexasim herçî xort gelek esqan wan lê heyê. Wextekî min darsxaneyek vekirî bû û tê de diersa zarokan digot: Di nav wan

EREFAT

KURÊ BRAHÎMÊ EZEM JI MALA EMO REŞO AN XWENDEVANÊ DER COT

zarokan de yek hebû, ji domanan, kurê Brahmîmê Ezem; şagirdeki bi xêret û xebatkar bû. Carê ko ez diçim Tîbêspiyê, Erefat

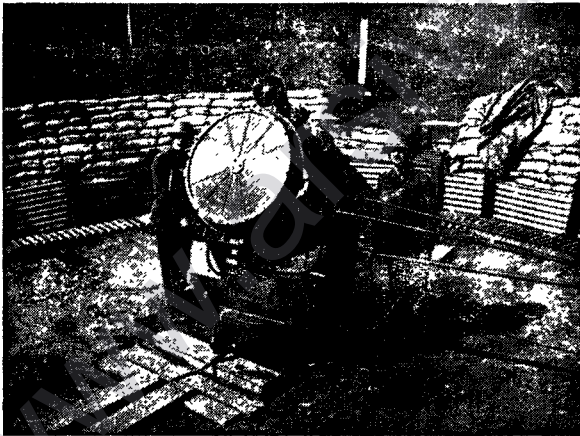
hema ji min dipirse û dibêje: « Kanî Hawar; te ji me re Hawar ani? » û Hawar ji destê min digire û direve. Par di wextê cot de ez disan çû bûm Tîrbêspiyê û di nav zevîyan de digeriyam. Çavê min bi coltareki ket. Ewî colkarî tiştek bi destî ve hebû û ew tişt spi dikir. Bê hemtê xwe ez ber pê çûm. Ez çî bibinim Erefat e, cotê xwe dike û Hawarê dixwine. Min got-ê: « Erefat tu çî dikî » Erefat bê ko serê xwe ji xwendinê rake gote min « Ma tu nabînî ez cotê xwe dikim û Hawarê dixwinim ».

Kurdinol ji Erefat îbretê bigirin û bîzanin ko mir û axayên me yên ayendê yanî yên îstîqbalê ew in; ew Erefat in ko kovara xwe li ber cot dixwinin û ne ew mir û axa, beg û paşa..... yên ko xwe mezîn dibesibînin, ji ber ko bi tenê û bi tenê mir, axa, beg an paşa ne. Lê herçî ji nav wan weke Erefat kir xwend û da xwendin û bi kêrî mulet hat mirîlî an axatî

ji wan re nabe bend ko ew ji li ber çavên mîlet qedirgîran bibin û li mezinahiya xwe a zîkmakî mezinahîkerastin, mezinahiya destexistî zêde bikin.

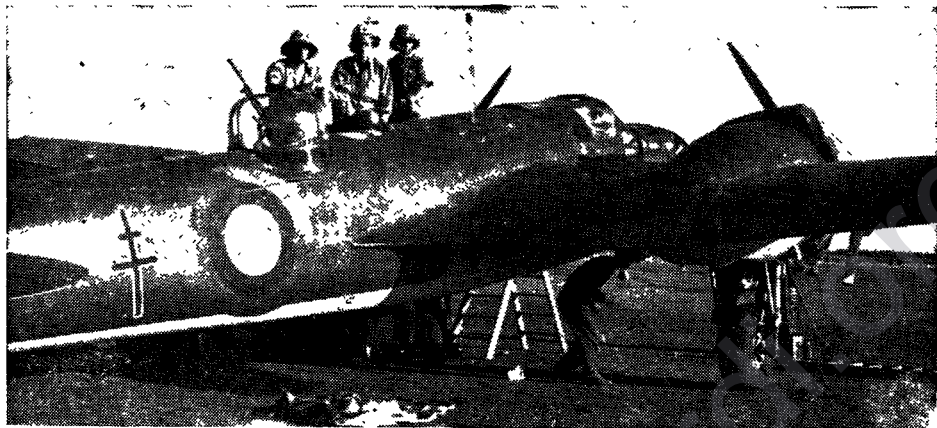
Mirinol axnino! Îşê Erefêt, xwendevaniya ber cot destpêkeke bêman e. LibercoTXwendina Erefêt di jiyina me a civakî de destpêka heyameke nû, heyama pê û ronahiyê ye. Nîşên nû di siha vê ronahiyê de deneyên pûç û tîjî ewê ji hev bigirin. Ji lewre mir û axayên min ên delal beriya ko wext li we bibore dest bi karê xwe ê mîllî bikin û bi awakî bi kêrî xelkê xwe verin.

Axayên min, heke di vê nîvîsarê de min kêr û zêde tiştek goti be ji li min megirin. Ez ji yek ji we me, û hon dizanin ko golikê malê ji gayê malê natirse. Qenci û serefraziya we her û her ji min re mexsed e.

RONAVÊJEKE TOPÊN BALAFIRŞIKEN

Ronavêj çî ye? Ronavêj texlîtek fanos an çîrayek e ko roniyê digehine heta deverine dût. Herweki di resmê jorin de têtê dîtîn ronahiya vê çîrayê di nav kodeke hesinî de ye û ronî ji devê kodê belav dibe. Ronavêj di şerên şevî de têtê îstîmal kirin û pê dîlavan esker, tang an balafirên dijmin dibînin û ronavêj' li wan girêdidin. Bi vî awayî armanc li erdê bê li hewayê bê têtê dîtîn û topçî an yekînekên din bera wê didin.

BOMBAVÊJEKE FRENSA AZA PIŞTÎ HEMLEYEKÊ VEGERIYAYE WARGEHÊ XWE

MEKÎNA PÊŞDEST CAN Û BEDENA MIROW

Ji berê de gotine ko bedena însên ji mekîneyek e. Lê nekîneyek welê ko çêkîroxê wê ê bilind û bêhemta ew bi waki welê çêkîriye ko li her wê yeke din wek wê nayête êkirin. Rexma pêşveçûna fen û zanîne di wê mekîne de sirîne velê hene ko zanîna mirowan hêj nikarî wan êskere bikit.

Em dikin di wê bendê de hin tîştan ji wê mekîne ji xwendevanên xwe re bidin zanîn.

QEWETINE FRENSA AZA ÊN MÊKANÎKÎ

Mîrow di tevayîya emrê xwe de çi qeder xwarin dixwe? Li gora hisabê ko zanayan çêkîriye mîrovekî adetî heta bigebe heftiyî bi qasî giraniya bedena xwe 1400 carî xwarin dixwe. Bi texmîn 100 ton yanî 100 000 kîlo, bi ritîla kurdmancî 99999 ritil, her ritil şeş heqe. Gelo ji bo daqurtandina vi sed tonî çiqas wext divêtin. Ev ji hate hesab kirin. Jê re 41400 saet yanî pênc sal gerek in. Bi vi awayî mîrovekî 70 saltî divêt di emrê xwe de pênc salan ser hev cûti be.

Dil û xwîn — Gava dilê me ji hilavêtinê ket xwîna me nema digere û em dimirin. Teptepa dilê mirovan ji hejmartine û ditine ko dilê mîrovekî adetî di rojekê de 103 680 carî hiltavêje û xwîna wî di nav rayên wî de 300 000 000 Kîlomêtr dimeşe. Dîsan mîrovekî adetî di rojekê de 23040 carî bihîna xwe dide û distîne.

Çav — Herçî çavên me gava em hişyar in ji em wan tim vekirî nabîlin. Em wan bêtî ko bizanin, yanî bê hemtê xwe digirin, qurç dikin. Zanayan ev ji hesab kir û dit ko em çavên xwe di deqîqekê de 25 caran qurç dikin û her qurçkirin pêncyekeke saniyê dom dike. Li gora vi hesabî şiforê ko çar saetan bi rê ve diçe û li saetê 90 kîlomêtr dimeşe timobîla xwe 58kîlomêtr çavgiirtî dajo.

Xurtiya bedenê — Lebatên bedena me zehf in. Dîgel vê hindê hinek ji wan kêr bibin ji mirov disan dikare bi. Mirovin hene bê zirav, bê faterêşk û bê kîsikê mîzê dijîn. Disa mirov dikare

hedena me bi carekê de û bi hev re namirin. Hin lebatên me di pey me re jî dijîn. Piştî ko teptepa dilê me sekîni bi rêzê ve mejî 10, wersele 20, çav 30 deqçeyên din emir dikin.

Herçî guh di pey me re saeteke din, werseleyên mil û lîngan 4 saet, hebikên xwinê 18 saetên din dijîn. Di pey mirîna me re di hestiyên me de 3 û di çermê me de 5 rojên din saxî dom dike. Lê ev saxî wek saxiya dara birî ye ko li erdê vezeliya ye û ter e; lê hew dikare jî piyan bisekine.

JAPON ESKERÊN XWE DIKUJÎT

Ma kengê hatiye bûhistin ko mîletekî an hukûmetekê eskerên xwe bila sebeb û bi destê xwe kuştîye?

Belê japon carîna û di deverîna de, eskerên xwe bi destên xwe dikujîn. Balafirvanekî ewîstrali ev tişt bi xwe bi çavê xwe dîtiye û gotiye:

— Me di Pesîfikê de şerê balafirên japonî dikir. Agir bi yekê ket û balafir şewiti. Balafirvan bi siwanekî xwe berda xwar û li rûyê avê sekîni. Gelek ne borî hevalekî

wî bi balafira xwe da pey û mitralyoza xwe lê girêda û ew kuşt ».

Ma çîre? Ji ber ko japon naxwazîna ko eskerên wan bikevin destê neyaran û bibin hêsir. Dinya ye te dit hêsir di

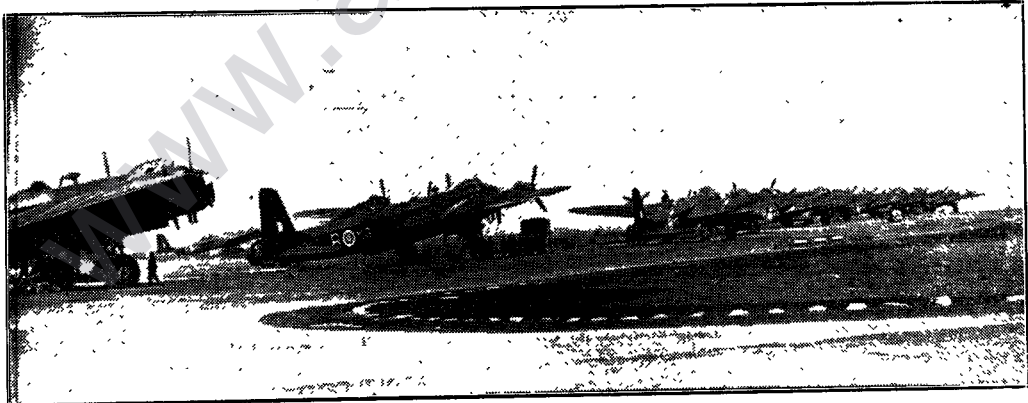

bi gurçileke bi tenê, bi niv mejî û bi du lîtir xwin bijî (Bi adetî di bedena me de 6-7 lîtir xwin heye).

Mîrin — Gava em dimirin her tiştên

nav ştexaliyê de tiştêkî welê got ko bi kêrî dijmin hat. Ji lewra japon, heke jî wan hat eskerên xwe dikujîn û nahîlin ko ew zindî bikevin destên dijmin.

BALAFIRGEHEK JI BALAFIRGEHEN INGILTÊRE. DI PERAVEN INGILTÊRE DE BI SEDAN JI VAN BALAFIRGEHAN HENE

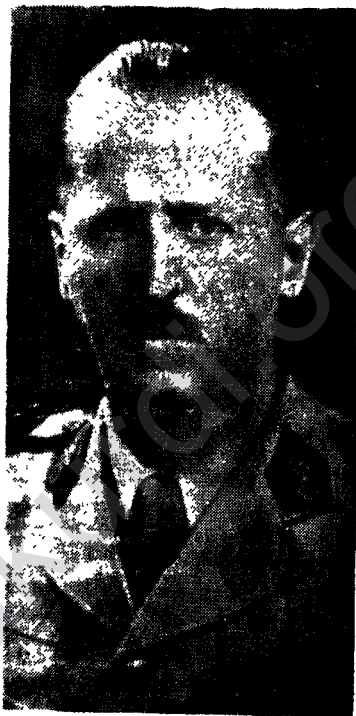
14 TÏRMEH

BASTIL, FRENSA ŐREEVANI, BÏRHEKÏM

14 Tirmeh cejineke frensizan e; cejina wan ya xelas û azahiyê... Di tarixê de ixtilala Frensa a mezin bi nav û deng e. Ev ixtilal Őerê xelkê Frensê bi qral û zorkerên xwe re ye. Ev ixtilal bi salan ve ajot; hetani ko Frense ji nû ve û li ser himên azahî, brati û wekhewiyê hate saz kirin.

Ev ixtilal ne bi tenê ji bo Frensê lêbelê ji bo hemi dinyayê tarixeke birawend û di jiyina millet û dewletan de destpêka heyameke nû ye. PiŐti vê ixtilalê dewletên Ewropayê, bi gelemperî, qanûn û teŐkîlatên xwe li ber qanûn û teŐkîlatên Frense ên nû girtine û yê n xwe jî danîne ser wan himên nû. Ev ixtilal bi salan ve ajoti bû û di vê rîya cidalê de bi hezaran frensiz hati bûn kuŐtin. Gelo frensizan ji nav rojên wan salan ên bêhejmar, çire 14ê Tirmehê neqandi bûn û ne rojêke din? Ji ber ko li 14ê Tirmehê frensizan berda bû ser Bastilê û ew zemt-û girtiyên wê azad kiri bûn.

Bastil di zikê Parisê de kelehek, hepisxaneyek bû, keleheke stiwar, bi top û xumbere. Girtiyên vê kelehê bê cirm û bê cinayet bûn; ne kuŐti bûn, ne jî dizî bûn. Ew zana, xwenda û welatparêzên Frensê bûn. Ewan girtiyan dixwest girtiyên abadî n bidin berdan. Qralên Frensê bijarteyên millet yê n ko firkirên azahî

GENERAL KÖNIG
FERMANDERÊ MIDAFIHÊN BÏRHEKÏMÊ
û wekhewiyê belav dikir tê de hepis dikirin.

DI XELICA ECEM RE ÇEK Û CEBIRXANE BER BI RÛSIYÊ

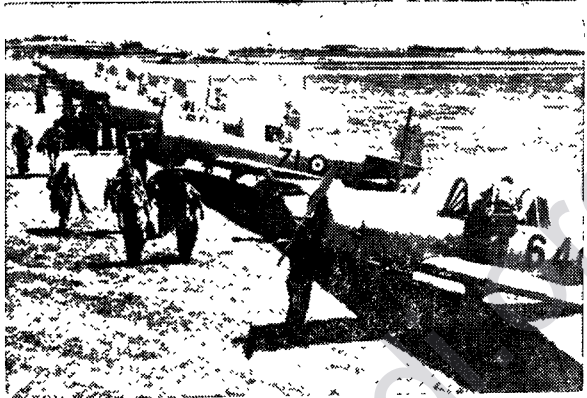
Li ber çavên xelkê Parisê Bastil hepisxana heq û azahiyê bû. Ev her du nîmet, ev her du fezîlet tê de girti bûn. Xelkê li 14ê Tirmeha sala 1789an Bastil zemt kir, keleh hilweŐand; kevir li ser kevirî ne hiŐt. Îroli Parisê meydana nek heye jê re Bastil dibêjin.

Frensa Őerevani. Frensizan wek hersal, îsal jî ev cejin Őahînet kir. Lê îsal di Őahînetê wan de manayîne kûr û zelûl hebûn. Îsal jî bo frensizan Frense bi

teyayî, Frense bi xwe Bastîlek e. Bastîleke welê ko bi peyayên xwe ên aza ketîye destê neyaran. Frensîz îro dirêjî vê Bastîlê dîkin; dixwazin wê zemt bikin, lê bêl ko wê hilweşînin.

General de Gol, di vê cejinê de gotarek da û navê Frensa Aza guhart û li Frensa xwe navê Frensa şerevanî kir. Frensa ko çekên xwe dananiye û şerê dijminê xwe dîke. Şûrên Frensa aza ev nav di şerê Birhekîmê de kar kiriye .

Birhekîm — Bastîl di sala 1789an de. Birhekîm di sala 1942an de. Bastîl di

LI EWISTRALYAYÊ TALÎMGARHA DIBÎSTANEKE BALAFIRVANAN

zîkê Parîsê de kehelek; girtiyên wî frensîz, mîhafîzên wê frensîz. Birhekîm di berîstana Libyayê de mistek qûm û birek, lê ne bireke mehînî, belko çalêke ziwa. Di wê qûmê, di dora wê birê de çend hezar frensîz 15 rojan li ber agir û rivîniya dijmin sekinîn. Wan xwe ne dîda paş; hemîyan dixwest ko bimîrin. Lê serfermandar ne hişt, got: êdî bes e. Şerevaniyên Bastîla mezin xwe dan paş. Îro ew birînên xwe derman dîkin, ji bona ko ji nû ve dest pê bikin.

LI EWISTRALYAYÊ FEBRÎKEKE TOPÊN 37 SENTÎMÛFTÎR

Kurdîno! wê ji Bastîleke heye, Bastîla xwe ji bir mekin. Ji xwe we dit, xelk çî ji Bastîla xwe dîkin û çî jê dixwazin bikin..... Hîrmet û rûmet ji wan mirôvan re ko ji bo azahî û serbestiya welatê xwe bêperwa dimîrin.

LAWIK

Eli axa siwarê Dêro, dilê min rebenê, siwar bû
[li gir fitilî]

Şûr û mertalê rojkanî giran bû li hev herbîlî

Bîra bavê min xêrê bike wayê nebinê

Çîma ez ne dam Eli axa, siwarê Dêro xortê di hesena

[û zilan, heydera û badîka, torînê ber vî dilî]

Ez dame lawê Mûrad begê kelekvanê Mûşê

Kelekê mûşê dixerînê

Şevê nivê şevê bi çepilê min digire, min hildikîşîne

[banê jorî]

Darê tenbûrê li ser çoga xwe datîne

Ji min dixwaze dilan û gevendê.

Şevê kanûna dirêj in, wek koçekê delûeliya mi li
[banê qesrê ji xwe re direqîsînê]

Ez koçer im, koçer im, bi hewala akincîya nîzanim

Li ser bejna zirav akincî nabim.

Ji bendê hetanî bendê şûr û mertalê rojkanî giran bû

Bîra bavê min xêrê bike wayê nebinê [ketî zendê]

Çîma ez ne dam Eli axay siwarê Dêro, xortê di hesena

[zîla, heydera, badîka, zozanê jorin, torînê ber vî dilî]

Ez dame lawê Mûrad begê kelekvanê Mûşê,

Kelekê Mûşê dixerîne, qafçêlekê, qafcongê

Şevê nivê şevê, ji min dixwazê reqs û dilan û govendê

Rebena Xwedê li ser bejna zirav akincî nabim.

Ez bi hewala akincîya nîzanim.

GELAWÊJ

(GULAVÊJ)

MA DIVIYA BÛ EV KOVAR BIKEVE TENGIYÊ?

Di hejmara Gulavêjê ya Kanûna-paşin 1942 de, bergerê kovarê xêzikên jêrin nivîsandine:

Bo xwendewarên Gelawêj!

Ta êste çen carik tekaman le xwendewarên xweşewistî Gelawêj kird ke be hewî salî taze we aboneman bo binêrin ta bitiwaniin Gelawêj lenu wexte nazike da pê bijinin.

Herçende hendi kes be dengeman we hatin we dest be û aboneyan bo nardin. Belam hêsta besî zor ya le ber ewey ke ne perjawin ya le ber bê wasîteyî aboneyan la mawe.

Hemû şarezay ew qortane hen ke lem wexte tenge da hatûte reyî Gelawêj we hest be erki ewane eken ke pêwey xerik in çî le layen mesarîfiyê we, çî le layen nûsîne we. Le ber eme zor be perûşewe teka ekên çen le tewanatana heye le yaredani madi û maweyî dwa ne kewin. Çûnki herwek pêşinan witiyane « Siwar bûn eybêk, dabezîn bu eyb ». Bo êmeş zor naşêrin e eger le ber bê pareyî ya le ber kemî nûsîn dest lem xizmete miqedese helgirin [1].

Midîrî Idare

ELAEDÎN SECADÎ

Ji vê nivîsara bergerê kovarê dixuye ko Gulavêj ji ber pere û ji ber nivîsaran ketiye tengiyê. Sed heyf, sed mixabin.

Herweki me berê ji got (Hawar 27) kurdan

[1] Gelek heye ko gava min ev nivîsar ji tipên erebî wergerande tipên kurdmançî tê de min xeletin kirine. Ez ji xwediyê Gulavêjê û ji xwendevanên wê teka dîkim bila li min negirin; ji ber ko ez bi zarê nivro yanî bi soranî nizanîm. Bivê neyê nizanî dixelhte. Lê heke ev nivîsar bi tipên kurdmançî bihata nivî-

DI AVÊN CEBELTARIQÊ DE BALAFIREKE BEHRÎ

heta niho kovarek weke Gulavêjê dernexistiye. Kovareke frensîzan hebû, nizanîm tro ji heye, jê re « Revue des deux mondes » yanî « Kovara her du dinyan » digotin. Bi min he Gulavêj ji bo me kurdan « Revue des deux mondes » e.

Gulavêj ne bi tenê bi nivîsarên xwe, lê bi şikil û bergêhê xwe ji kovarekê hêja û tekûz e. Her hejmara wê 80-100 rûpel in. Û ev kovara hêja di nav zerfeke tenik de, navê kovarê lê çapkirî, ji toz û xwelîya postê azade, wek bûkeke teze û serî kitankirî digehe destên xwendevanan.

Li Iraqê milyonek kurd heye û di nav van kurdan de mirovên xwendî ji xwendayên her derên kurdistanê, derên ko tê de zimanê kurdi ne bend e, bêtir in. Ji lewre kurdên Iraqê ne bi tenê Gulavêjek, lê diviya bû wan çend Gulavêj hebîwan. Heyf e ko çendek nînin. Lê ya ko heye heke ew jî vemirî ne bi tenê heyf, lê ji me kurdan re şermêke mezin û kêmahîke giran e.

Heweki bergerê Gulavêjê gotiye, kurd nemaze îro, ji her wextî bêtir, hewcedari kovar û kitêban in. Ji her ko sibe, gava mîletên dinyayê deh wê doza hejîna xwe bînin, yê ko heqê mîletan lêk vekin, li kovar, kitêb û rojnemeyên wan jî dê bipîsin.

Ji lewre em jî digel bergerê Gulavêjê dibêjîne kurdan, nemaze kurdên Iraqê: kurdi-no! ne bi tenê bi çar lê bi çardeh destan bi Gulavêjê bigirin û qedrê wê bizanin.

sandin, reşma ko ez bi vî zarî nizanîm, min nikarî bû ez bixelitim. Ji ber ko bi tipên me her tişt weke xwe tete nivîsandin û welê ji tete xwendin. Ji xwe qelsiya tipên erebî nemaze di vê de ye. Tiştê ko bi tipên erebî tete nivîsandin, divê mirov wî seh bike û tê bigehe da ko bikare wî bixwîne. Herçî tipên latîni, ji bervaşî ve, tiştê ko pê hate nivîsandin, mirov dikare wî bê ko mana wî bizane rast bixwîne û paşê bide eqilê xwe û di mana wî bigehe. Yanî bi tipên erebî beriya çavan mejî dixebite û xera vê xebate çav dibînin û lêv dîlîvin. Herçî tipên tatîni, di wan de çav rast bi rast û bê mihakema mejî dibînin, ziman digere û paşê mejî bi kêfa xwe dixebite û tê digehe.

Ne bi tenê ji bo zimanê biyanîyan, lê ji bo zimanê erebî bi xwe jî tipên erebî ji vê dişwariyê ne hêsa ne. Ji lewre zanayên ereban ji bo bêjekê ya ko ji « elif » û « nûn » ekê hatiye pê, bi roj û bi mehlan ve didin ber hev û jî hev dipirsin gelo ev bêje « in-ne » an « en-ne » ye.

Bi min he ne insaf e ko em jî bîdîn vê re û gava « ré » yek daye pey « kal » eke em jî hev bipirsin gelo ev bêje « awan » wê bête xwendin: « kir » « ker » an « kur » ?...

AV Û GERM

Di şerê Efrîqa bakur de şeravanî ji du tiştan aciz in: pira-hiya gerinê û kêmbûna avê. Nemaze eskerên ko di tangan, di wan kelehên hesinin de ne ji germê debar nakin. Ji lewre di tangên ko di wê qadê de tene şixulandin tertibatîne welê hene ko hundirê tangê xêra van tertibatîtan honik e û mirov hetani ko tê de ye bi germa derve nahese.

Di vê qadê de herçend germ zehf e ewçend ji av hindik e. Ji xwe çem û kani ninin; ava wan bîr e. Lê ew bîr ji ne nîzingî

hev in. Berê, ava bîran bi kemyonan tanin qadên şer. Lê ev av bi rê ve dikielha, nivê wê dibû hilim û winda dibû, nivê din ji bê qeşa ne dihate vexwarin. Ji lewre fro eskerên qadên Efrîqê bi pirahî ava behirê vedixwin. Ma ava behirê ji tete vexwarin. Heke hate daweriwandin çire no. Ji bona vê yekê ji kemyonine xweser çekirine. Ava behirê li wan kemyonan dîkin. Di wan kemyonan de cihazine welê hene ko bi rê ve, ji behirê heta qada şer, ava behirê dadiweriwînin û xweya wê dibin û ew dibe aveke şêrin. Ji milê din cihazine din, disan bi rê ve wê avê honik dîkin û ev av gava dikeve cewdikên eskeran dibe aveke xweş û vexwarbar.

BALAFIREN INGILIZÎ BI SER BALAFIRGEHEKE DIJMIN DE GIRTINE

Jİ ENIYA ŞERÊ ÛRIS DU HÊSÎRÊN ELFMANÎ YÊN KO RETINE DESTÊN ESKERÊN ÛRIS

MALTE

Hema hero danezanên elemanı û talyanî dibêjin: Balafrên me bi ser girava Maltê de girtine û balafrgeh, pesarekên bendera Lavaleté û vaporen tê de lengarendaz, dane her bombeyên xwe. Ji milê din danezanên inglîzî, ew jî qala Maltayê dikin û dibêjin: Balafrên mihwerê dirêjî Maltayê kiriye; topên me ên balafrşiken heşt balafr avêtine erdê.

Ev bûne du sal halê Maltê û balafrên mihwerê bi vi karî ye. Belê di nav du salan de balafrên mihwerê jî 1500 carî bêtir dirêjt Maltayê kiriye û ew daye her bombeyên xwe. Di vi midetî de 11000 balafrên neyar di ser giravê re friyane; 3000 bombavêj û 6000 nêçirvan [1].

Malte bi xwe ne erdekî fireh e. Rûyê erdê giravê 250 kilômêtir çarçik û nifûsa wê 237000 rûniştiman in. Lê Maltê ehemiyeteke cexrafî û eskerî heye. Ji lewre inglîzan wê her niçteyên eskerî ew jî di wextê xwe de xistîye destê xwe. Di sala 1530î de Malte jî destê Şarlken keti bû destê şevaleyên Rodosê. Di sala 1788an de Bonapart ew xistê destê xwe. Lê piştî du salan yani di sala 1800î de inglîzan ew vegitî û di sala 1814an de bi mihabada Parisê britaniyan ew da ser kişwerê

[1] Balafrê, ve çeka hêman iro çend texlî hene. Bombavêj û nêçirvan gelek caran bi hev re dixebitin. Ên bombavêj bombeyane giran hildigirin û wan tavêjn armançên xwe. Herçî nêçirvan ew balafrine stivik in û hevaltiya bombavêjan dikin û wan

xwe ê cihandar û jî hingê ve ya wan e.

Malte di Behira-spl a navin de ye. Di navbera Sicilye, Tûnis û Trablîsxerbê de. Bi vê rewşê Malte hakimê her du milên Behira-spl ye; milê rohelê, milê roavê. Ingiltzan di Maltê de jî bo stolê bendereke eskerî û balafrgehine gelêr çekirine. Ji roja ko şerê Libyayê dest pê kir Malte roleke mezin leyistiye. Talyan û eleman çek û eskerên xwe di riya behirê re; jî Sicilyê diguhêsinin Trablîsxerbê. Stol û balafrên inglîzî jî Maltê radibin û li vaporefleyên wan didin.

Herçî talyan û eleman hema hero, carina bi şev û bi roj li Maltê didin û karê stol û balafrên inglîzî xerab dikin an wan diwarqilînin. Bivê nevê di van şeran de xesarine mezin digehin ehaliyan jî.

Ji ber şerê balafran iro li Maltê du bajar hene. Bajarê kevin, yê ko li rûyê erdê ye û bajarê nû, yê ko li binê erdê ye, yanî zêrzemînan. Lê ew zêrzemîn welê hatine saz kirin ko tê de hemî tekberên malê hene û ew bi elêktîkê ronikiri ne. Ko bû hawar xelk dikevin zêrzemînan.

Lê rexma van hicûman, Malte hêj di cihê xwe de ye û şerê xwe dîke. Bi tenê elemanan xêra wan hicûman çek û eskeran derbas dikin Efrîqayê û şerê inglîzan dikin.

dihemînin. Ji ber ko gava bombavêjan nizingî li armançên xwe kiriye nêçirvanên dijmin bi hewa dikevin û dirêjî wan dikin. Hingê nêçirvanên bombavêjan diçin pêşiya nêçirvanên dijmin û nahilin ko ew nizingî li bombavêjan bikin. Bi vî awayî gava nêçirvan li hev dixin bombavêj bombeyên xwe berdidin armançan. Ji van pêve balafrên torpilavêj, barkêş û ên hewanîma hene. Ên torpilavêj di ser behirê re dixebitin û torpilavêjan berdidan vaporan. Ên barkêş çek, cebirxane, esker hildigirin û wan jî qadekê diguhêsinin qadeke din. Li van balafran top, kemyon û tengan jî bar dikin. Herçî hewanîma di wan de aletine hewayî hene û ew bi wan aletan guhêrbariya hewayê seh dikin û raporên xwe didin serfermandarê ordîwan.

BOMBAVÊJEKE FRENSA ŞEREVANÎ DI WELATÊN ROHELATÊ NİZING DE

JIN Û MÊR TEVIR Û BIVIR

Belê medhelokê gotiye:
Jin û mêr tevîr û bivîr.
Yanî jin û mêr bi hev
nakin, ji hev ne razî ne û
her û her bi hev diçin.
Belê ev rast e. Lê divê em
mîkur bèn ko ji hev ji
nabin; û bêî hev ji nikarin.
Ji ber ko Xwedê jin ji bo
mêran, mêr ji bo jinan
afîrandine.

Lê heke carekê jin û
mêr ji dil bi hev biçîwan
diviya bû jinan bi piraniya
xwe zora mêran bibira. Ji
ber ko li dinyayê jin ji mê-
ran bêtir in; neuzê di hin
welatan de. Mesela di wela-
tên jêrin de berberî hezar
mêrî evçend jin hene:

Çîn	1939	Fransa	1071
Rûsya	1103	Elmanya	1042
Ingîltere	1088	Tirkiya	1036

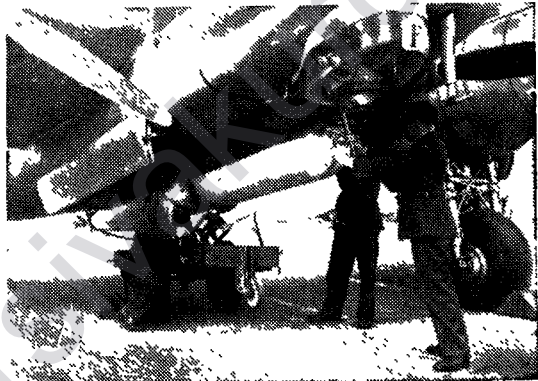
Di van welatan de kêf
kêfa mêran e; dikarin du
jinan, jin û nîvekê an jin
û çaryekê bînin.

Lê welatine din hene ko
tê de jin ji mêran kêmtir in.
Dîsan divê em mîkur bèn
ko di wan welatan de ji
jinan kêf kiriye. Lê ew
welet hindik in û ferqa
mîxdarê jin û mêran ne
evçend mezin e. Mesela li
Emêrikê berberî hezar
mêrî 976 jin hene. Ferq 24
jin in. Tişteki bê ehemiyet.

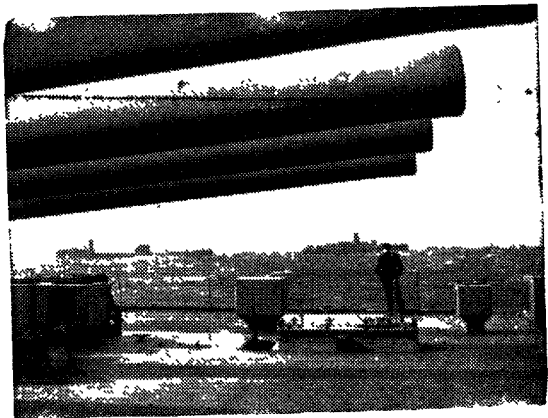
Li Îrlandê, Japon û
Bîxaristanê ji beberî
hezar mêrî 968 jin hene.
Piraniya mêran an kê-
mbûna jinan nemaze di Kû-
bayê de ye. Belê li Kûbayê
berberî 1000 mêrî 884 jin
hene. Xwedê tukesî neêxî
wî welatî.

ZIREHPÛŞEK JI CENKEŞTIYÊN FRENSA AZA

LI BOMBAVÊJEKE INGILÎZÎ TORPİLÊ BAR DIKIN

VAPORQEFLEYEK DI BIN HIMAYETA STOLÊ DE

ESKERËN FRENSA AZA DI ŞERÊ LÎBYAYÊ DE
FRENSIZINE AZA DI LÎBYAYÊ DE BI KÎSËN JI QÛMÊ DAGIRTÎ ÇEPERAN ÇËDIKIN

BEHIRA 'AZOVÉ

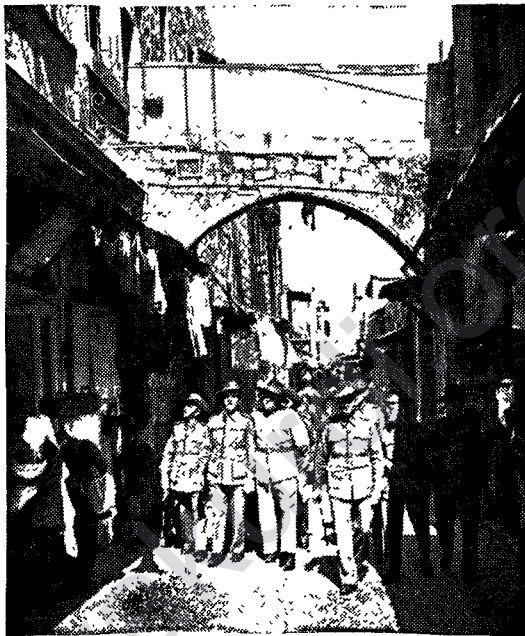
Di şerê ûris de, nemaze bi hênceta eniya nivro gelek caran çêl li behira Azovê dîkin. Behira Azovê dikeve nivroyê welatê ûris. Behira Azovê bi hin wesfên xwe ji behirên din biferqe. Ev behira ko 445 kilômêtir dirêj û 150 kilômêtir fireh e, ava wê gelek tenik e; ji hin gol û bêrman jî teniktir. Di tu deran de kûrahiya avê ne di ser deh mêtiran e.

Behira Azovê ji nivroroavê ber bi bakurê rohelê hin bi hin tengtir dibe û di Tagenrogê de xelîcekê ditîne pê û li wê derê digehe dawiyê.

Di vê xelîcê de çemê Don dikeve behirê. Don çemekî mezin û boş e. Ava çem şorahiya vê behira tenik ewçend diedilîne ko di deverina de pez têne delavên wê û jê bi dilxweşî vedixwin.

Bejtenga Perekopê û avtenga Kerçê Azovê ji Behira-reş vediqetînin û Azov tê de wek golekê dimîne. Hewa Azovê ne wek ya Behira-reş e; gelek sare. Ji Çiriya-paşin heta Adarê behir jî perevan heta deh milan dicemide û qeşa digire. Herçî xelîca Tagenrogê bi tevayî dicemide û dibe qeşake yekwesle Benderên Behira Azovê ên mihimtir Birdiyansk, Meryepol û Tagenrog in. Di Birdiyanskê de febrîkeyên balafir û çekan hene. Lê bejar bi xwe ne ewçend mezin e; 50 000 nifûsa wî heye.

Meryepol bendereke mezin e; 200 000 nifûsa wî heye û bendereke sinahî û ticari ye. Meryepol merkezeke sinhetê ye. Di dora bajêr de febrîkeyên çek û cebîrxanan hene. Di van febrîkan de fola tête helandin û ji bo balafirên depên fola têne çêkirin. Ji milê din di vî bajêrî de karxaneyên çerman hene; ji bo sol û çizmeyên eskerî.

ESKERÊN EWİSTRALÎ DI KÛÇYÊN QUDSÊ DE

HÊSÎRÊN MIHWERÊ BER BI HÊSÎRGAHAN

TIRBA KO DIPEYIVE

Ma tirb ji dipeyivin. Tirb zane. Welê dixuye ko li Emêrikê hin hene ko dipeyivin. Rojêke yekşembê çend biyani çû bûn gornistanekê û tirbên miriyan ziyaret dikirin. Tirbekê dest bi xederdanê kir û peyivî. Bivê nevé ew zilamên ha li xwe heyirî man û tirsîyan. Mesela tirbê digot: Xwezî wê bizaniya axiret çiqas xweş e, çi rahat û hêsa ye; ne teşşele, ne serêşani ne tu tişt....

Piştê wan zilaman zani ko miriyê tirbê di saxiya xwe de li ber gremefonê peyiviye û dengê xwe li qewanê daye girtin û gava mir wesiyet kir ko qewanê

li gremefonekê siwar bikin û ew pê re di tirba wi de veşêrin. Mêrik mir, wesiyeta wî anin çih. Her roja yekşembê dergevanê gornistanê gremefonê ba dida û derziya wê lê siwar dikir. Bi mekîna gremefonê ve tîlek hebû, ew tîl di erdê dora tirbê de veşartî bû. Gava xelkê pê li ve erdê dikir gremefon dişixuli û mirî dipeyivî.

TOPCIYÊN HINDÎ LI BER TOPÊN XWE

TANGEKE FRENÇA AZA LI BIRHEKÎMÊ, BERIYA ERIŞÊ

ESKERÈN FRENSA AZA DI ŞERÈ LİBYAYÉ DE
KLİŞEYÈN JORİN FRENSIZINE AZA ŞANİ DIDIN; YÈN KO DI PIŞTENIYE DE XWIRINIYA XWE DIŞKÈNİNIN

BOMBAVÉJ

Kliša me a jorin refek ji bombavêjen ingiltzi şant dide. Ev bombavêj, carina bi sedan di ser Manşê re derbas dibin û li bajêr, bender û febrîkeyên elemanî didin.

TANGÊN ŞIKESTÎ

Qadên şer ne bi tenê gornistana mirovan in. Di wan qadan de gornistanên tang û kemyonan jî hene. Klîşa me a tenîştê mirîke wan gornistanan şanî dide; tangeke şikestî.

HEJMARÊN HAWARÊ ÊN 46 Û 47 AN LI 10 Û LI 25Ê TÏRMEHÊ BELAV BÛNE
HEKE EW NE GIHAŞTINE DESTÊN WE, JI XWEDIYÊ HAWARÊ WAN BIXWAZIN

Kiriyariya Ronahiyê : 500 qirûşên sûrl.

Xwedi û gerinendeyê berpirsîyar : Mir Celadet Ali Bedir-Khan . Şam—Sûriye
Directeur Propriétaire: Emir Djeladet Aali Bedir-Khan. Damas—Syrie